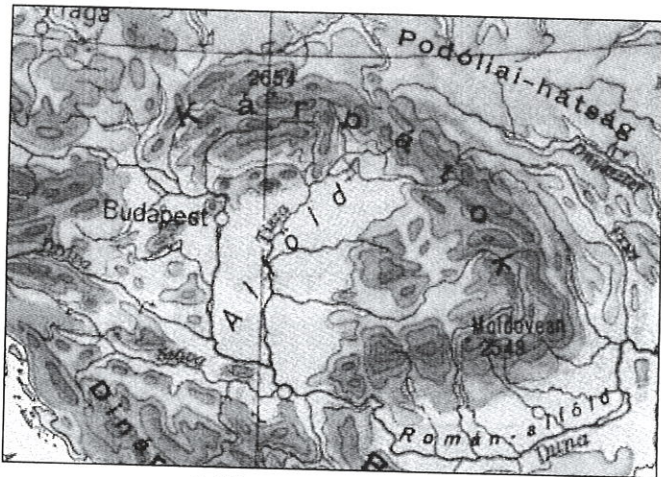
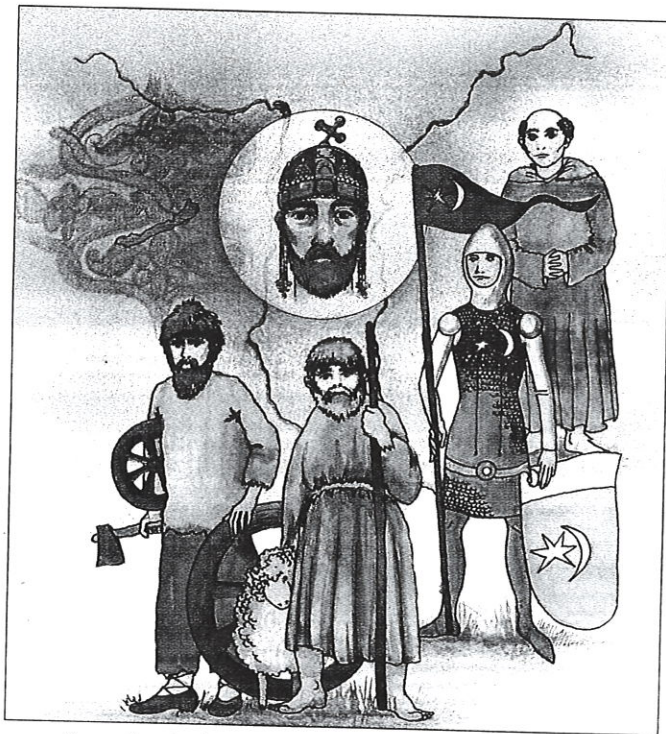

Igen

1. NEMZETISÉGEK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

A Kárpát-hegységrendszer

Szent István király szívesen fogadta az idegeneket, katonákat, papokat, mesterembereket

NEMZETISÉGEK

A lakosság többségét a magyarok alkották, de rajtuk kívül *németek, románok, szlovákok, horvátok, szlovének, szerbek, rutének* telepedtek le a Kárpát-medencében. Érkeztek azonban kisebb számban kálizok, görögök, olaszok, vallonok, örmények, bolgárok, cigányok. A felsorolt népek a *nemzetiségek*.

A nemzetiség az államon belül kisebbségben élő, nem a többség nyelvét beszélő, saját kulturális hagyományokkal rendelkező népcsoport.

A *nemzetiségi* fogalma alatt a valamely nemzetiséghez tartozó személyt értjük.

A Magyarországon élő, más ajkú népek eltérő időben, eltérő történelmi körülmények között kerültek arra a helyre, ahol többségükben ma is élnek.

Érdekes és hasznos kutató feladat lehet többek között annak a meghatározása, hogy mikor és milyen körülmények között kerültek például a *szászok* (németek) a felvidéki **Körmöcbányára** vagy az erdélyi

A KÁRPÁT-MEDENCE

A Kárpát-medence földrajzi fogalom, ami a Kárpátok hegységrendszere által szinte teljesen körbeölelt térséget jelenti. Itt telepedtek le több mint ezer esztendővel ezelőtt honfoglaló őseink, majd itt alapítottak államot.

A magyar állam természetes határait a Kárpátok vonulata alkotta. Az így kialakított ország mind földrajzi, mind nyelvi, mind gazdasági felteleteit tekintve egységesen fejlődő, erős királyság volt.

Őseink bővében voltak a jó minőségű mezőgazdasági területnek, vadnak, hálnak, legelőnek, bányakincsnek, nyersanyagoknak, többek között aranyaknak, sónak, fának.

A Kárpát-medence területén már a magyar honfoglalás korában is éltek más ajkú népek, különösen nagy számban szlávok.

A magyarok a későbbiek során számos népet, néptörödéket befogadtak, aminek történelmi bizonyítéka Szent István királyunk Imre herceghez, fiához írott intelmei.

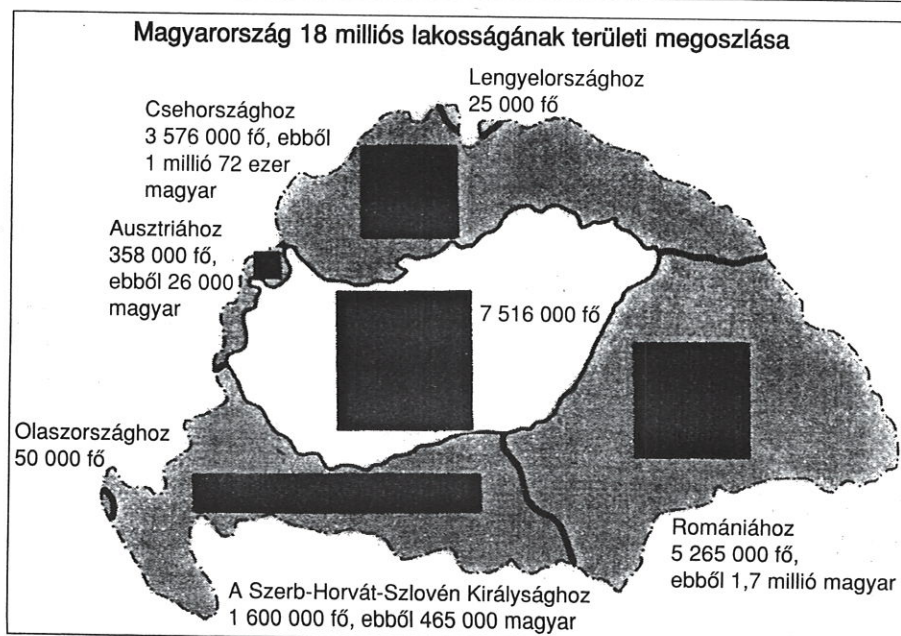
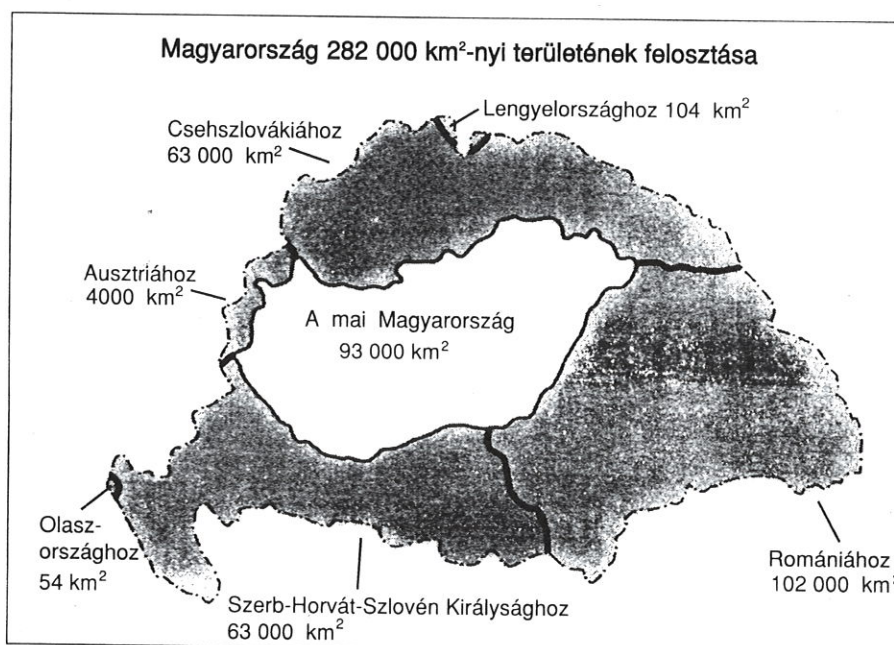
„A vendégek és jövevények akkora hasznot hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén... Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli.... Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakarattal gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.”

Segesvárra, a svábok (németek) Tolna megyébe, a szerbek Szentendrére, a románok Kolozsvárra, a szlovákok Kassára, illetve a rutének Munkácsra.

A magyar népet történelme során számos tragédia, az egész nemzetre kiható katasztrófa érte. Közülük az egyik, a 20. század elején bekövetkezett **trianoni tragédia** majdnem végzetessé vált. Az 1920-ban a nagyhatalmak és kényszerűségből Magyarország által is aláírt történelmi végzés a történelmi Magyarország területét egyharmadára csökkentette.

A nemzetiségek viszonya ezt követően gyökeresen megváltozott. Több millió magyar, aki ugyanott élt, ahol elődei, ősei éltek – bár nem költözött el eredeti lakóhelyéről, mégis egy csapásra *nemzetiségi* lett. Ezeknek a magyaroknak az élete az azóta eltelt több mint nyolc évtized alatt nem volt irigylésre méltó. Ennek részleteivel azonban inkább a történelem tantárgy keretében fogunk megismerkedni.

- Hol élnek környezetben, illetve ismerőseid, rokonaid körében nemzetiségek? Mutasd be őket!

Magyarország területének és lakosságának változása 1920-ban

3. VÁNDORLÓ NEMZETISÉGEK, HAZÁT KERESŐ MAGYAROK

CSÁNGÓK ÉS MÁS VÁNDORNÉPEK

A Kárpát-medence népeinek változatosságát tovább színesítették a lakóhelyet váltó népek, népcsoportok. A már említett svábok és szlovákok vándorlása mellett szinte mindegyik nemzetiségből egy-egy falu vagy térség népe útra kelt. Az elvándorlásnak számtalan oka lehetett, többek között a nagy szegénység, az üldöztetés vagy a határok megváltozása.

E népcsoportok közül a legismertebbek a *csángók*, ami a Székelyföldről a 13. századtól kezdődően politikai, gazdasági, vallási okokból *kivándorló magyar népcsoportok* összefoglaló neve. *Csáng' ide s tova kering'* a név eredetére utaló jelző mondat, ami a *moldvai*, a *gyimesi* és a *hétfalusi* csángó magyarokat foglalja magába. A csángók igen régen élnek **Moldvában**, egy részük talán még az etelközi magyarok lezármazottja lehet. Számukat a későbbiekben újabb menekültek gyarapították, többek között a 18. században a mádэфalvi mézszárlás túlélői. (Erről később bővebben lesz szó.) A *bukovinai* magyarok viszont csak az 1764. évi mádэфalvi veszedelem óta laknak öt falujukban román környezetben. A Bukovinába települt székelyek kényszerű vándorlásának állomásai az **Al-Duna**, **Bácska**, végül a **Dunántúl** néhány falva, városa, többek között **Érd** lettek. A csángók újabb lakóhelyváltozására már a trianoni tragédia adott okot, mint számos más népnek.

A keveredés, vándorlás különösen a Délvidéken volt számottevő. Az útra kelt horvátok, szerbek, bosnyákok, szlovének összevegyülése után nehéz tiszta képet nyerni. A Baja vidékén élő *bunyevácok* például máig tanácstalanok hovatartozásukat illetően. Kalocsa környékén Bátyán és Dusnokon élnek délszlávok, akiket az újabb néprajzi irodalom *rác-horvát* néven ismer.

Magyarország keleti szélén élnek a **ruszinok** (rutének), akik politikai, földrajzi helyzetükből eredően a magyarországi népcsoportok közül a legjobban elzártak voltak. A 19. század első felében a ruszinoknál nem bontakozott ki politikai mozgalom, sőt a nyelvkérdésben sem tudtak egyértelműen dönteni arról, hogy melyik legyen a ruszin iro-

, néprajzdott ha-

tözött

A Boszniából Horvátországba vándorló délvidéki népcsoport egy része végül a Baranya megyei Áta községben telepedett le

Szerb nyelvű bosnyákok törökös viseletben a 19. század végén

Szerb pópa toborzó körúton a 19. század közepén

Ruszin parasztok 1816-ból

Hagyományos ruszin parasztház Bereg és Ugoicsa megye határán, Szuhabaranka faluban a 19. század végén

Harangok a kárpátaljai Husztsófalván (Fotó: Legeza László)

Piac a pesti Duna-parton, 1855-ben. A falusiak a városba látogatva eltanulták a polgárosodás, a városi élet alapelemeit

Vásár Erdélyben a 19. század elején

dalmi nyelv: az egyházi szláv, az orosz, vagy a görög katolikus papok által is használt latin.

- Milyen változást jelentett a 18-19. század a Kárpát-medence népeinek életében? Melyik országban élnek ma döntő többségben a ruszinok?

A NEMZETISÉGEK GAZDASÁGI ÉLETE

A Magyarországon élő nemzetiségek túlnyomó többsége mezőgazdaságból élt, azaz falun élő parasztok voltak. Ugyanakkor bányászok, iparosok és kereskedők is szép számmal előfordultak a nemzetiségek sorában.

Kárpátalján a ruszinok körében nem volt ritka a *vashámor* üzemeltetése. A vasszerszámok, eszközök mellett itt készültek a harangok is.

A ruszinok és a Kárpátalján élő magyarok zöme azonban a mezőgazdaságból élt meg. A gazdasági élet eredményeit a *piacokon*, *vásárokon* vehették szemügyre a térség lakosai. A vásárok az árucserén túl fontos eseménynek számítottak, hiszen ezeken érintkezhetek az egymástól egyébként elzártan élő falusiak. Ezek a találkozások adtak alkalmat arra, hogy átvegyék egymás szokásait, kultúráját, népviseletét és egyéb, számukra hasznos értékeit. A mezőgazdasági foglalkozások köréből kiemelkedik az állattenyésztés, amelynek központja a **Nagyalföld** volt. A hortobágyi, bugaci, kunsági legelőkön tartották az Európában mindennütt keresett szarvasmarha-, birka- és lóállomány döntő többségét. Az alföldi csikósok (lovakhoz értő), gulyások (szarvasmarhát legeltető) és juhászok (juhokat, birkát tartó) pásztortársadalmát zömmel magyarok alkották, hiszen az ország középső részein ritkábban fordultak elő nemzetiségek.

Magyarország és Erdély 19. század közepi térképének elemzésekor kiderül, hogy a nemzetiségek körében az iparosodás nem volt egyenletes. A **Felvidéken** és **Erdélyben** sorra nyíltak a *bányák*, ipari üzemek, míg a **Délvidéken** és Kárpátalján csak elvétve láthatunk ilyeneket.

- Hol találkoztak egymással a különböző nyelven beszélő népcsoportok? Melyik országrészben alakult ki a bányászat és az ipari foglalkozások zöme?

III. rész:

A MAGYAROK ÉS A NEMZETISÉGEK VALLÁSAI

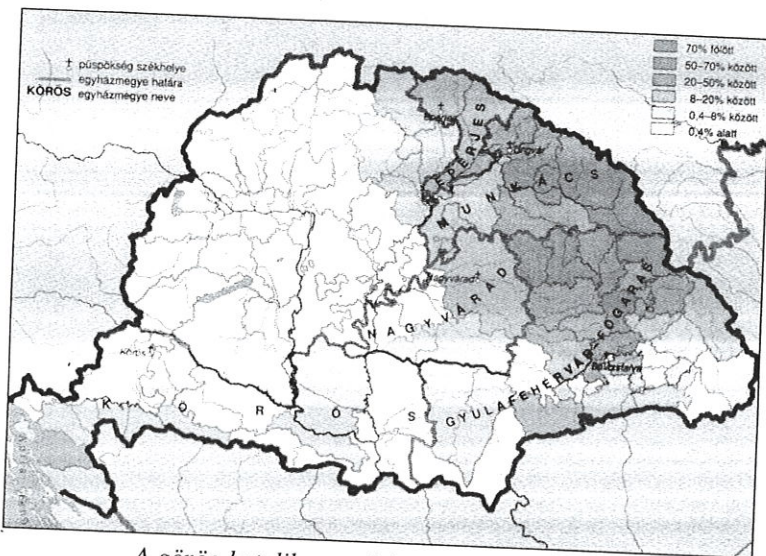
A római katolikusok magyarországi központja ezer éve **Esztergom**. Itt található az első számú *érseki székhely*. A térképen jól kivehető, hogy nyugatról keleti irányba haladva gyengül a katolikus hatás. Az erős hatást a nyugati megyékben a hitbuzgó katolikus Habsburg udvar magyarázza. Keleten látható egy erős katolikus térség. Azt a *székelyek* lakják, akik a vallást váltó Erdélyben nem egyedül, de a legnagyobb létszámban maradtak katolikusok. A nemzetiségek közül délen a *horvátok* és a *szlovének*, míg északon a *szlovákok* egy része maradt meg a régi hiten.

A **görög katolikusok** az ország keleti területein, **Ungváron** és **Eperjesen** hozták létre a püspökségeiket. A hívek a *ruszin* és *szlovák* nemzetiségek sorából kerültek ki. Később létrejött az önálló *román* görög katolikus egyházszervezet is **Balázsfalva** érseki központtal.

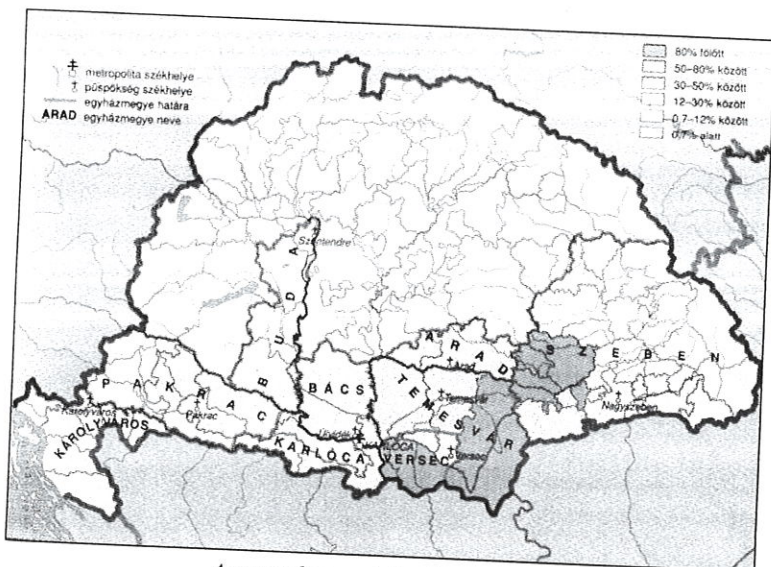
Az egyházkerülethez tartozó, hozzávetőleg százötvenezer magyar csak a 20. század elején kapta meg azt a jogot, hogy a misék magyar nyelvűek lehessenek. A magyar görög katolikusok központja **Hajdúdorog**.

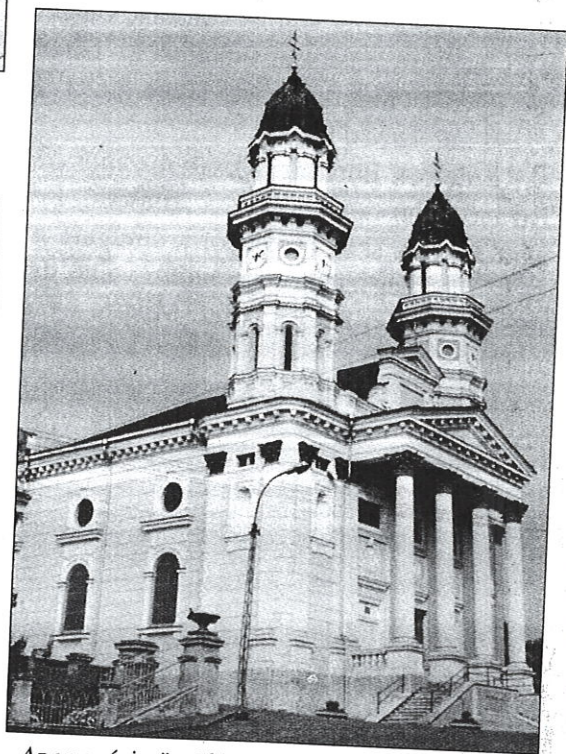
A római katolikus (latin) szertartású egyház elterjedtsége a 19. század közepén

A görög katolikus egyházszervezet elterjedése a 19. század közepén

Az ortodox egyház elterjedtsége a 19. század közepén

Az ungvári püspöki székesegyház, a kárpátaljai görög katolikusok központja

A temes

Az o milliós nemzet (tűek) a fő) jogt

A ro fennhat vári, az geket. z ad vég 1848-b működ

A pr végén s váltak :

Az l. dött hit megeke egyház teremté visszaá

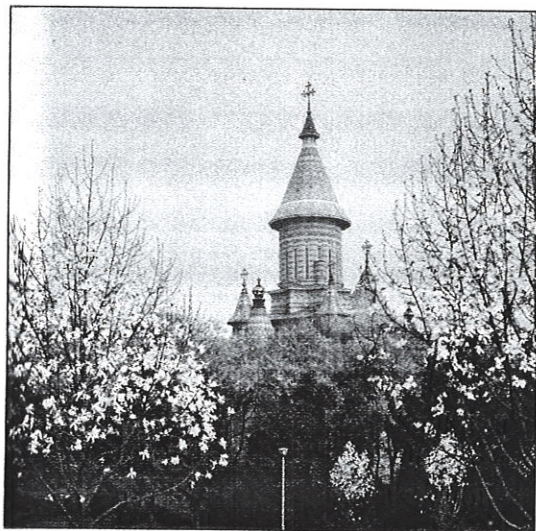
A pro pai udv felszola házak l tus egy fejezési közpon

Erdé egyház Az elne tő vissz romság

Az e a nagy

LLÁSAI

varországi
1. Itt talál-
hely. A tér-
atról keleti
olikus ha-
gyékben a
udvar ma-
rós katoli-
ák, akik a
edül, de a
ak katoli-
len a hor-
on a szlo-
égi hiten.
ág keleti
sen hoz-
vek a ru-
rából ke-
nálló ro-
vezet is

A temesvári ortodox püspöki központ jellegzetes temploma (Fotó: Legeza László)

Az ortodox vallásúak mintegy két és fél-milliós tömegét a román, illetve a szerb nemzetiségek adták. Az ortodoxok (óhitűek) a karlócai szerb metropolita (egyházfő) joghatósága alá tartoztak.

A románok szabadulni akartak a szerb fennhatóság alól, így létrehozták a temesvári, az aradi és a nagyszombeni püspökségeket. A magyar országgyűlés a 18. század végén ismerte el, de Erdélyben csak 1848-ban fogadták el az ortodox egyház működését.

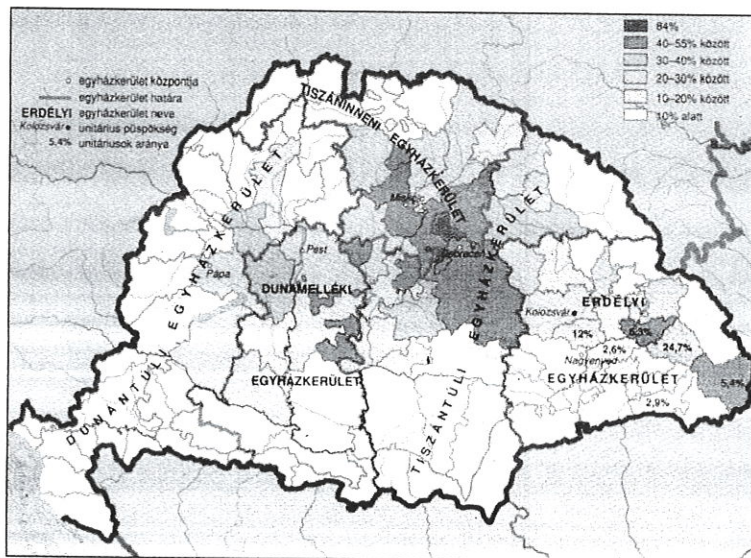
A protestáns felekezetek a 18. század végén sok vonatkozásban egyenjogúakká váltak a katolikusokkal.

Az 1517-ben Németországban elkezdődött hitújítás Magyarországon jelentős tömegeket fordított el a római katolikus egyháztól. A hitújítók nem új vallás megteremtésére, hanem a hit ősi tisztaságának visszaállítására törekedtek.

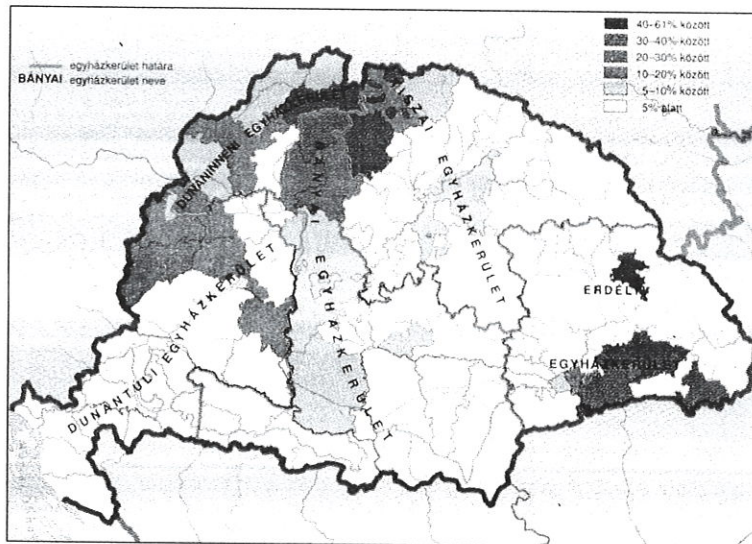
A protestálni (tiltakozni) kifejezés a pápai udvar számos hibás intézkedése elleni felszólalásokból ered. A protestáns egyházak közül a legelterjedtebb a református egyház. A reformáció a megújítani kifejezésre utal, amelynek magyarországi központja Debrecen.

Erdélyben a 16. századtól a protestáns egyház egyik ága, az unitárius terjedt el. Az elnevezés az unus (egy) szóra vezethető vissza, hívei ugyanis tagadják a Szentháromságot, s csak az egy Istent ismerik el.

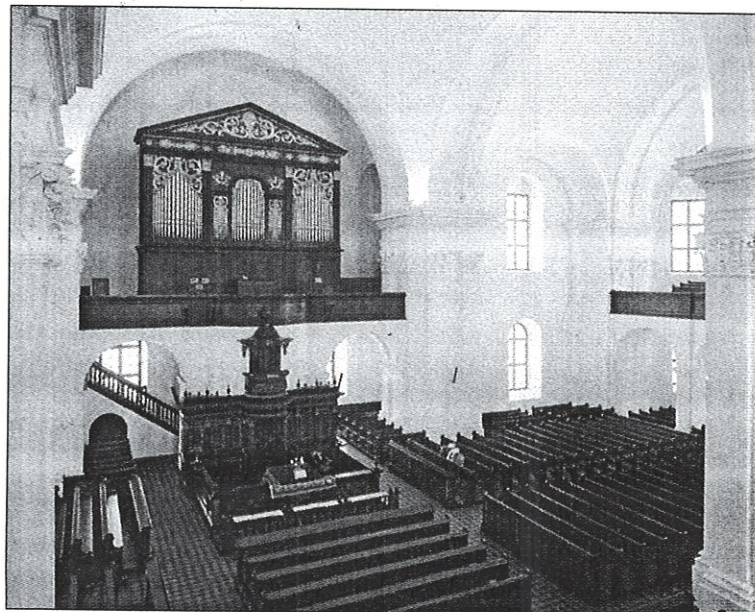
Az evangélikus egyház Luther Márton, a nagy német hitújító reformátor tanítását

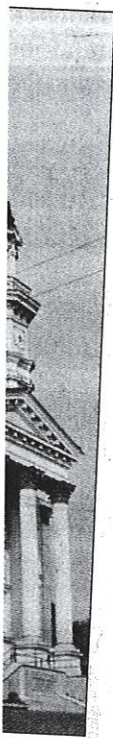
A református egyház elterjedtsége Magyarországon a 19. század közepén

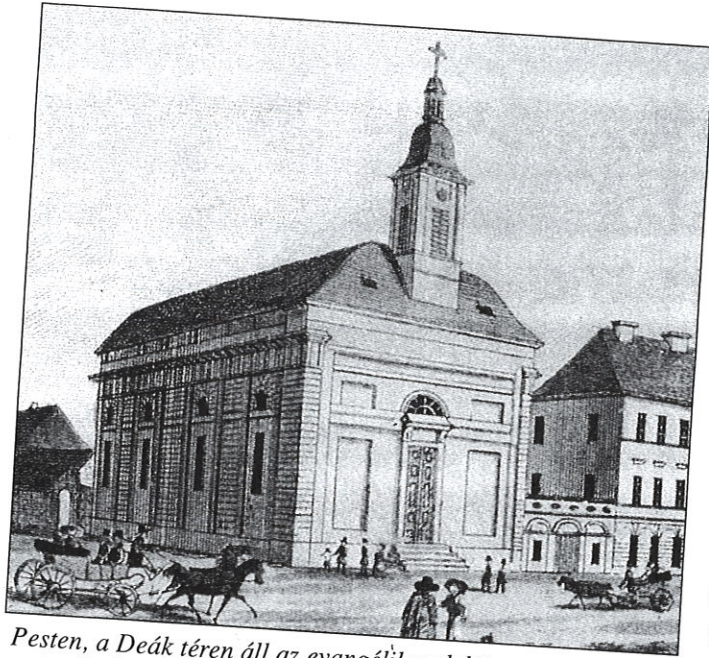
Az evangélikus egyház elterjedtsége Magyarországon a 19. század közepén (A térképek a Magyar Kódex 4. kötetéből)

A debreceni református Nagytemplom belső tere

átaljai

Pesten, a Deák téren áll az evangélikusok központi temploma, itt kötött házasságot többek között Kossuth Lajos

Pesten, a Dohány utcában álló zsinagóga Európa egyik legszebb és legnagyobb zsidó vallási központja. 1859-ben avatták fel

követi. A Bibliát, az *evangéliumokat* (ír elnevezésük) tekintik a hit egyedüli forrásnak. Elutasították a pápa, illetve a püspökök által vezetett egyházat, de a képeket, a szobrokat is tartották. A hit különösen a *szászok* és a *német vallás* között terjedt el, akik azt tartották róla, hogy „német vallás”. A német nemzetiségek magukat a Felvidék nyugati térségében élő *szlovákok* között tartották magukat tömegesen az evangélikus hitre.

A reformátusok is az *egy Istenben* hitték, sok vonatkozásban eltértek a római és görögkatolikusoktól. Megkülönböztetésül magukra a *resztyén* megjelölést használták.

A magyarok elsősorban a svájci Kálvin tanításait vették át, és nem a német Luther Máté tanításait.

A zsidók a 18. század végén kezdődő országgyűléseken kezdték el harcolni polgári és egyenjogúságukért. A zsidó vallás teljes egyenjogúsítására 1895-ben került sor. Az ellentét leggyakrabban a városokban, a kereskedelem, illetve a pénzügy világ zsidó kézben való összpontosítása miatt robbantak ki. Ugyanakkor a zsidó közösségek között is egyre élesebb harc folyt a hagyományokhoz mereven ragaszkodók, illetve a változást, újítást akarók között. A 19. század vége felé a két tábor között nyílt szakításra került sor.

● Melyik vallást választották az egyes nemzetiségek?

Mi lehet az oka annak, hogy Magyarország a nagy vallások ütközőpontjává lett? Milyen körülmények között jöttek létre az evangélikus, illetve a zsidó vallások Erdélyben?